

KÜLÖNLENYOMAT

AZ

ACTA
PHARMACEUTICA
HUNGARICA

C. FOLYÓIRATBÓL

A BÁCS MEGYEI GYÓGYSZERÉSZETI RÉGISÉGGYŰJTEMÉNY ÉS A KECSKEMÉTI PATIKÁK MÚLTJÁNAK RÖVID ISMERTETÉSE

L Ó R Á N D N Á N D O R

Kecskeméti vonatkozásban a gyógyszerészet múltja az 1700-as évekig nyúlik vissza. A helység alapítási évét nem ismerjük, s nem dicsekedhetünk azzal sem, hogy falai között nemzetünk sorsát eldöntő vagy meghatározó események játszódtak volna le. Mint város, ebben az évben ünnepli 600 éves fennállását. Kétségtelen, hogy általában másként fejlődött, mint a többi városok. Egykor mocsaras, belvizes földje már évezredekkel ezelőtt emberi települések helye volt. Erről tanúskodnak az ásatások során feltárt urnasírok is. A Duna—Tisza közének középpontjává a tatárjárás után alakult. Természetes határok, hegy, víz nem védte a külső ellenség ellen, mégis fennmaradt. Túlélte az évszázadok megpróbáltatásait, pusztító csatákat, tűzvészeket, földrengést, pestisjárványt. Az évszázados háborúskodások a megpróbáltatások egész tömegét zúdították a lakosságra. Sokan kerestek menedéket a környező pusztákon, nyári szállásokon, szőlőskertekben, nádasok és mocsarak között.

Ez az életkörülmény természetesen döntő módon befolyásolta az akkori egészségügyi viszonyokat. A nádasok és mocsarak egészségtelen környezetében elszaporodtak a lázas, maláriás, hidegleléses megbetegedések, melyekhez gyakran a nem megfelelő ivóvíz kényszerű használata következtében fellépő járványok, tífusz, kolera, vérhas, sőt a pestis elterjedése is csatlakozott.

A kuruzslóknak, javasasszonyoknak, alkalmi gyógyszerkészítőknek nagy népszerűségük volt ezekben az időkben. Ilyen körülmények között szinte örült a lakosság, ha egy-egy vándor sebészborbély bukkant fel a környéken, aki a magakotyvasztotta kenetekkel, flastromokkal és egyéb gyógyszereivel ellátta a betegeket. De ha egy vándor patikus vagy orvos jelent meg, az csakhamar tovább is állt. Ezért főleg az Alföldön többfelé igyekeztek letelepedésre bírni egy-egy orvost vagy gyógyszerészt, különféle kedvezmények megadásával is. Erre vonatkozóan érdekes okmány található a kecskeméti levéltár régi iratai között: *Matolchi* Pál gyógyszerészsegéd 1731-ben kérelmet nyújtott be a városi tanácshoz külföldi tanulmányútjának támogatására azzal a céllal, hogy — amint írja „... illy költséges, hosszas utazásom, fönt megírt Apothecarius-sághoz kívántató könyveknek megszerzésekre, az Academiai Anathomica és Medica professiókat hallván az Doctorságban is magamat fundálni igyekezem, így ezeket a magam erejéből elkövetni alkalmatlan vagyok...” Majd néhány sorral lejjebb: „... méltóztassék illy terhes Szükségemet méltó tekintetben vévén több Nemes Városok elkezdett jó szokása szerént bizonyos pénzbeli Assistentiával elő segíteni. Melly kegyes jó Akarattyáért én is nem leszek háládatlan, sem feledékeny...”

Balla Jánosnak, Kecskemét egykori levéltárnokának az 1860-as évek során készült feljegyzései, melyek két vaskos kötetben vannak összegyűjtve a városi levéltárban, szinte valamennyi jelentősebb eseményről, iskolák, üzletek, műhelyek létesítéséről is számot adnak.

Balla adatai szerint Kecskemét első gyógyszertárának tulajdonosa *Vághi* György orvos volt, aki *Falt* Antal gyógyszerészt bízta meg házipatikájának kezelésével, és ezért a tevékenységéért fizetéssel látta el. Erről egy 1748. június 26-i keltezésű bizonylat is tanúskodik.

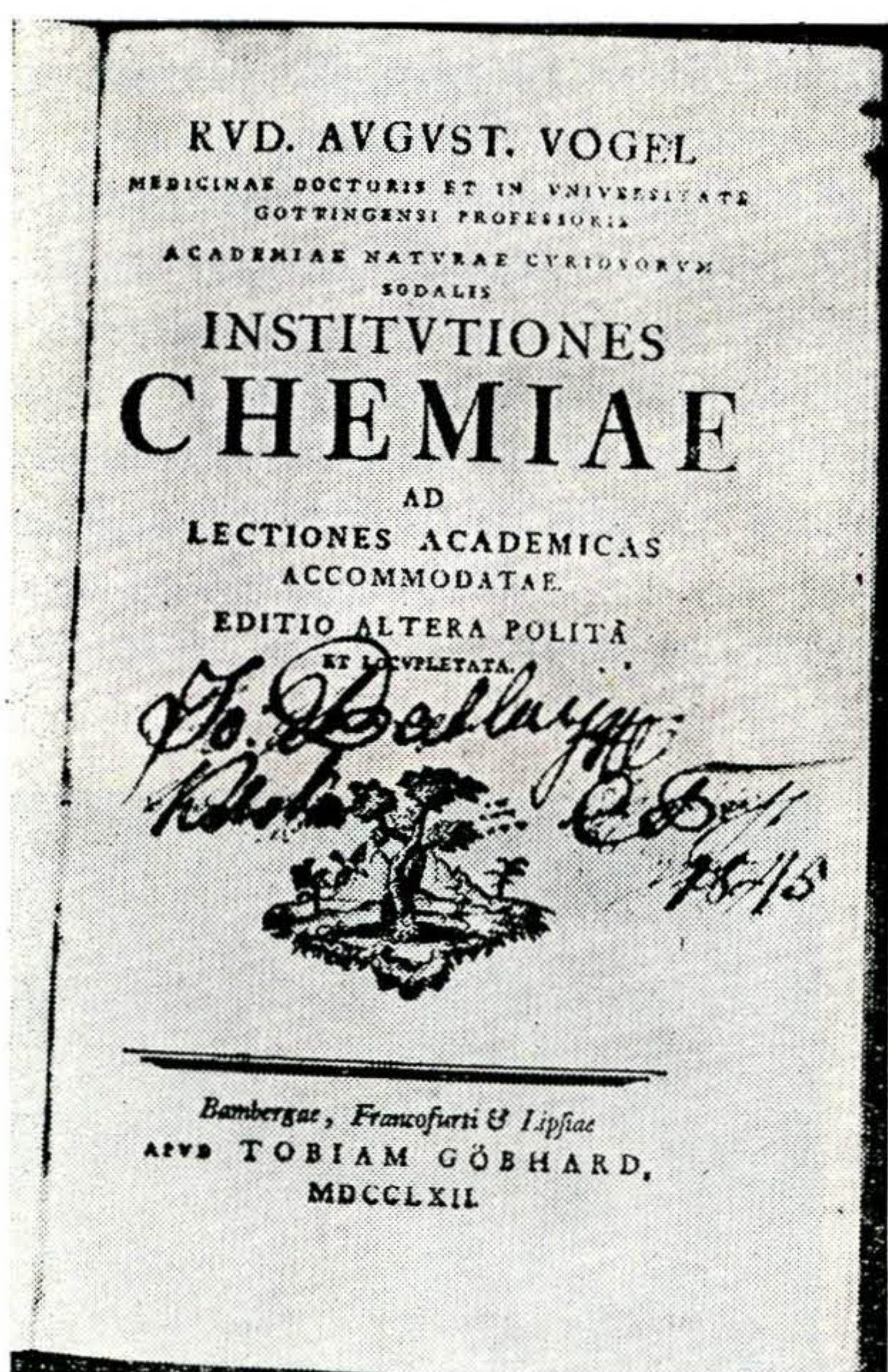
Falt Antal 1770-ben elhunyt, örökét *Baumgartner* Ferenc gyógyszerész vette át, aki valószínűleg már korábban is mint segéd ott működhetett. Ránk maradt 1762-ben készült kémiakönyve, régiséggyűjteményünk egyik büszkesége.

Baumgartner a levéltárban talált jegyzőkönyv adatai szerint 1766. január 31-én vették fel a város lakosai közé. Erről *Hornyik* János feljegyzései így tanúskodnak:

„Másolat Kecskemét Város Tanácsi Jegyzőkönyvéből.

1766. 31. Január. Baumgartner Ferencz nevű Apothecarius justantiájára resolváttatott, hogy ha maga költségén Patikaházat szerez és minden szükséges Specieseket tartván, illendő áron fogja adni, magát és cselédjeit a mi Városunk Törvényei alá adván tisztességes életet fog élni, magát Városunkban ingremiálni és mesterségét követni meg engedtetik, de a Város most még Apothecának állításában nem fog concurrálni.” (Azaz közreműködni.)

Baumgartner Ferenc gyógyszerét házával és a városon kívül fekvő kertes földdel együtt eladta *Buttinger* Ferenc gyógyszerésznek, akit kecskeméti lakosnak 1798 decemberében vettek fel a Tanácsi Jegyzőkönyv 66. oldalán található bejegyzés szerint. 67 éves korában, 1830-ban halt meg. Sírja a régi „Szentháromság” temetőben ma is megtalálható.

1. ábra. Baumgartner 1762-ben készült kémiakönyvének címlapja, melyen saját kezű névalírását később Battlay majdnem olvashatatlaná írta át.

2. ábra. Buttinger Ferenc sírköve

Az „Öreg patika” tulajdonosainak még hosszú sora következett utána, míg végül az államosítás után a gyógyszertárak összevonása következtében megszüntették Kecskemét első és legrégebbi gyógyszertárát. Felszerelésével a megye újonnan felállított patikáinak egy részét egészítették ki. Első bútorának egy szekrénye a Városi Katona József Múzeum kiállítótermében látható, méretazonos nagyságú fotokópiáját pedig a budapesti Semmelweis Orvostörténeti Múzeum is méltónak találta bemutatni. Második bútorzatának egy corpora régiséggyűjteményünk egyik megbecsült darabja.

Városunk második gyógyszertárára vonatkozóan a levéltárban a következő adatok találhatóak.

„1820-ban *Hajagos* András gyógyszerész a királyi Helytartó tanácshoz azért folyamodik, hogy Kecskeméten ő is patikát állíthasson fel. Ezért tehát a Városi Tanács kihallgattatni rendeltetett az iránt, valjon a második patika felállításának szüksége fenn forog, és tegyen véleményes jelentést.” (Mármint a Városi Tanács a Helytartó Tanácsnak.)

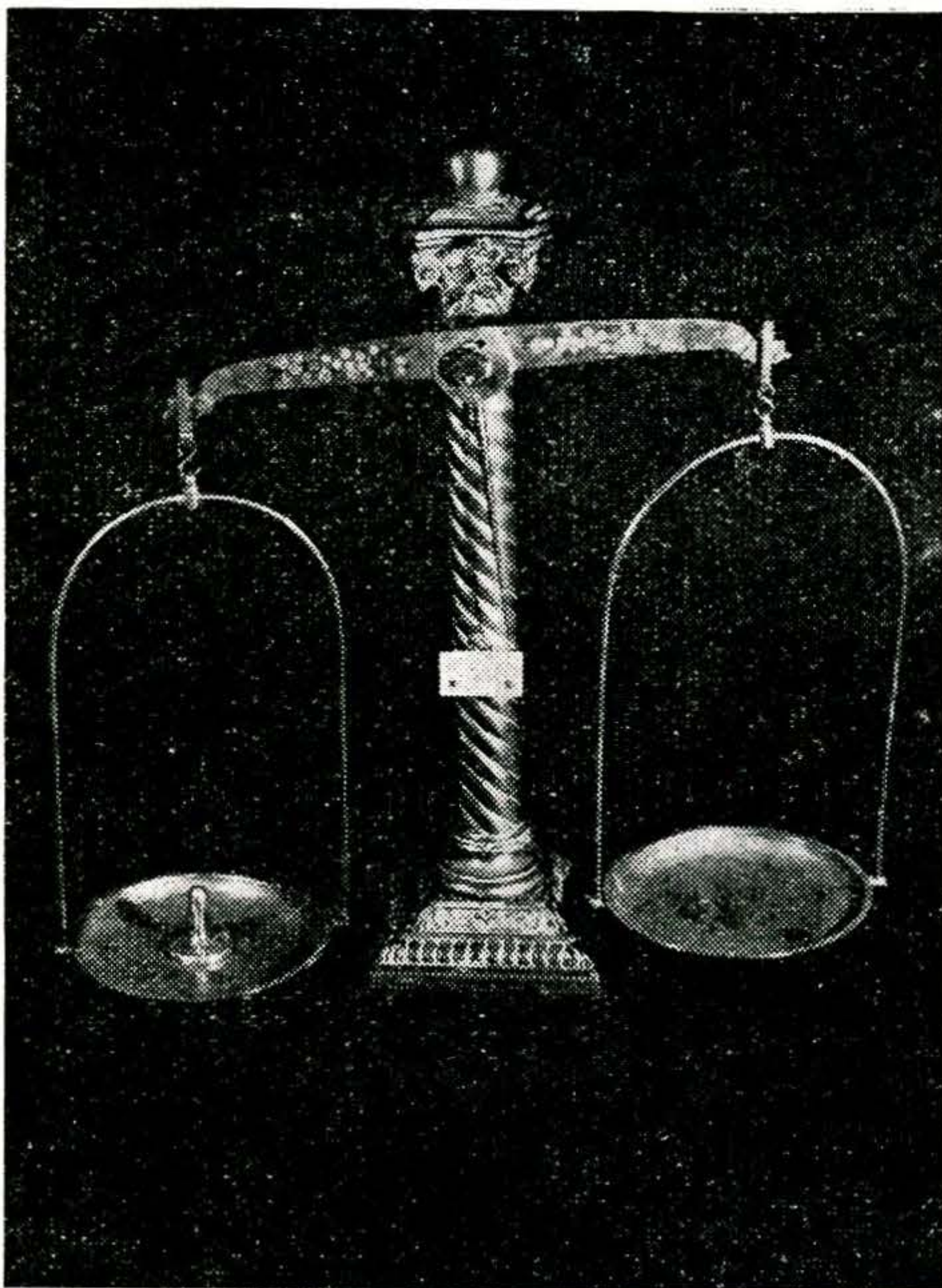
Az ajánló felterjesztésre 1821-ben *Hajagos* meg is kapta a második patika felállításának engedélyét. Ez a gyógyszertár azóta is működik, és az éjjelnappalos szolgálat ellátása mellett a város legnagyobb forgalmú patikája.

A harmadik gyógyszertár 1847-ben kezdte el működését *Battlay* János okleveles gyógyszerész vezetésével, majd 1855-ben eladta *Handtel* Károly gyógyszerésznek. Tőle 1867-ben *Katona* Zsigmond vette meg, aki nemcsak mint kitűnő gyógyszerész érdemel említést; Kecskemét társadalmi és közéletében is jelentős szerepet játszott. A híres *Rozsnyai* Mátyás gyógyszerészen kívül az ugyancsak hírneves szőlőnemesítő *Mathiász* Jánoshoz is szoros barátság fűzte, akivel közösen végzett szőlőtelepítési úttörő munkájának legszebb és maradandó bizonyítéka az általa alapított és róla elnevezett Katonatelep. *Katona* Zsigmondnak nyolc gyermeke volt: három lány és öt fiú. Utóbbiak közül kettő lett gyógyszerész. Zsigmond nevű fia az ő gyógyszertárát vette át, míg József városunk ötödik patikáját alapította meg.

Meg kell említenem, hogy a negyedik patika felállítását 1886-ban a város közönsége határozta el. Ennek alapján a Tanács pályázatot hirdetett az új jogszíntvény elnyerésére. Tizenkilenc okleveles gyógyszerész folyamodott az új patikajogért. A pályázatot *Bódogh* Ferenc kecskeméti lakos nyerte el.

Az eddig említettekén kívül még hét gyógyszertárat állítottak fel Kecskeméten, de az államosítás után négyet megszüntettek. Így a város egykori 12 patikájából ma nyolc működik.

Kecskeméten kívül azonban a megye más területein is található számos

3. ábra. Régiséggyűjteményünk egyik díszes táramérlege 1877-ből

4. ábra. Sarokrészlet a régiséggyűjteményből

értékes leletet a gyógyszerészet múltjáról, történetéről. Többek között neves, nagy múltú patikák vannak Baján, Kiskunhalason, Dunavecscén, Kiskőrösön, Kiskunfélegyházán és még sorolhatnám tovább. A kiskunfélegyházi levéltár jegyzőkönyvéből megemlítem pl. a következőt; „Anno 1819. die 7. juli. 230. Kunszentmiklósi Apothecarius Pöshl Ferencz Ur be nyújtott könyörgő levele és Attestátumai előll mutatása mellett kéri, hogy ő Apothecariusnak Városunkban fel vétettessen.” Ugyanennek az oldalnak további részén található a Tanács véleménye és intézkedése a kérelemmel kapcsolatban: „Ad 230. Igen szükségesnek tartja e Tanács, hogy népes Városunkban valahára egy Patika fel állíttatna... ezúttal elhatároztatik, hogy a munkába veendő Kiss Kortsma fel állítása után egy alkalmas Patikai Épület készíttessen el...”

E patikák kutatása, feldolgozása még csak most kezdődött el és jórészt a tájékozódó felméréseknél alig haladhatott többre, de máris biztató jelek mutatkoznak. Hiszen még alig egy éve foglalkozunk Bács megyében ilyen kérdésekkel. Sokszor hangzottak el ugyan magánvélemények, sajnálkozó sóhajok, hogy „... jó lenne kallódó értékeinket megmenteni a megsemmisüléstől...” Ennél a kívánságunknál azonban többre nem tellett erőnkől. A véletlen körülményeknek találkozására volt szükség ahhoz, hogy megvalósulhasson jelenlegi gyűjteményünk. Az új decentrumi gyógyszerraktár felállítása és az átköltözés során megüresedett helyiségek adtak lehetőséget a létesítendő gyűjtemény elhelyezésére. A vezetőség megértő magatartása és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum segítőkész támogatása tették lehetővé végül is, hogy a gyűjtemény most már egyre inkább rendezett, állandó jellegű kiállítás formájában is bemutatható legyen.

*

Ezúton is hálás köszönetemet fejezem ki mindenkinek a nyújtott segítségért, nem utolsósorban őszinte köszönet illeti *Halmai* János professzort, aki minden rendelkezésére álló lehetőséggel eddig is egyengette gyűjteményünk megvalósulását.

Kallódó értékeink felkutatása azonban nem ért véget gyűjteményünk létrehozásával. Innen is, onnan is napról napra gyarapodik. Meggyőződésem, hogy lelkes kutatással, megfelelő munkatársak megnyerésével és sok figyelemmel hasonló módon még számos, az eddiginél is értékesebb gyűjteményeket lehet és kell is még létrehozni.

H. L o r á n d: *Краткое описание фармацевтических реликвий собранных в комитате Бач и аптек города Кечкемет.*

N. L o r á n d: *Pharmaceutical antiquities of the county of Bács and a short review of the pharmacies of Kecskemét.*

N. L o r á n d: *Pharmazeutische Antiquitäten im Komitat Bács und kurze Übersicht der Apotheken in Kecskemét.*

(Bács-Kiskun megyei Tanács Gyógyszertári Központja, Kecskemét)